

Salaspilī 2016. gada 21. janvārī

Atzinums

par apstādījumu stāvokli zemes īpašumā Rīgā Upes ielā 1a, SIA "Labie Koki" veikto dendroloģisko izpēti un teritorijas apsaimniekošanas priekšlikumiem.

1. Atzinuma kompetences ietvars:

- 1.1. Atzinums izsniegts, izvērtējot SIA "Labie Koki" projektu "Koku novērtējums Upes iela 1a, Rīga" - veikto apstādījumu dendroloģisko izpēti un izlases veidā pārbaudot faktu atbilstību. Dokumentā minētās informācijas atbilstība situācijai dabā veikta atsevišķos brīvi izvēlētos parka segmentos un nav uzskatāma par pilnu projekta dendroloģisko ekspertīzi.
- 1.2. Projekta pārbaude veikta 2017.gada janvārī, kokaugu taksonomiskā piederību nosakot, cik tālu tas iespējams bezlapu stāvoklī. Par normālu praksi ir uzskatāma dendroloģiskās izpētes veikšana veģetācijas sezonā.
- 1.3. Vērtējot attīstības priekšlikumus, ņemts vērā, ka bijušā Kara hospitāļa ēka ir 19.gs arhitektūras piemineklis un pētītās teritorijas apsaimniekošana ir skatāma nesaraujamā saistībā ar šā pieminekļa kultūrvēsturisko kontekstu.

2. Vispārējais situācijas raksturojums:

- 2.1. Apbūve. Rīgas Kara hospitālis dibināts ap 1710.gadu. Saglabājušās apbūves kompleksa nozīmīgākā daļa ir 19.gs sākumā būvētā hospitāļa galvenā ēka, kā arī ap to ierīkotie apstādījumi. Arhitekta Aleksandra Štauberga projektētā ēka

ir viena no pirmajām klasicisma celtnēm Rīgā (celta 1829.g.-1835.g.). Šis arhitekts projektējis arī Daugavpils cietokšņa hospitāļa ēku (celta 1820.-1824.g.). Rīgas kara hospitāļa galvenās ēkas 3 savienotie korpusi izvietoti burta „П” formā. Ēkas centrālā korpusa austrumu fasādes vidū izvirzīta centrālā daļa - Sv. Trīsvienības baznīca, to noslēdz portiks ar joniešu ordera kapiteļu rotātām puskolonnām. Frontonā reljefs „Visuredzošās Dieva acs” atveidojums. Vēl 20.gs sākuma materiālos virs frontona redzams krusts, kas līdz mūsu dienām nav saglabājies.

2.2. Iekšpagalma apstādījumi. Faktoloģiskais materiāls par vēsturisko apstādījumu struktūru ir ļoti nabadzīgs. Jāņem vērā, ka galvenais korpus aizņem tikai aptuveni 2/5 no vēsturiskās hospitāļa teritorijas. 1915.gada Rīgas pilsētas shematiskais plāns un krietni lielākā apjomā saglabājušies Daugavpils cietokšņa plāni tomēr ļauj izteikt pieņēmumu, ka iekšpagalma plānojums nav būtiski mainīts un esošais celiņu tīkls (kvadrāts, kuru nosacīti vienādās 4 daļās sadala krusteniski celiņi, kā arī lokveida celiņš, kas varētu būt bijis sākotnējā projektā vai arī radīts vēlāk) ir autentisks. Daudzie cirtie dzīvžogi gar celiņu malām var būt gan autentiskie stādījumi, gan vēlāks uzslāņojums, taču atbilst 19.gs sākuma garam, kad klasicismam nomainot baroku regulāros stādījumus tikai pamazām aizstāja ainaviskie dārzi, dažreiz veidojot abu stilu sajaukumu (piemēram Varakļānu muižas parks, kur divu un četrus rindu regulāras un savulaik, iespējams, pat cirtas liepu alejas ieskauj ainavu parku). Iespējams arī hospitāļa gadījumā ar šādu pieeju skaidrojama sākotnēji it kā haotiskā un neizprotamā veco koku stādīšanas sistēma iekšpagalmā. Joslā starp iekšpagalma perimetrālo celiņu un ēkas sienu visticamāk vēsturiski atradusies ritmiski stādīta augststumbra parasto ceriņu *Syringa vulgaris* rinda, ar savu nelielo augumu bet kokveida vainaga profilu izceļot ēkas monumentalitāti. Visticamāk 20.gs 2.pusē iekšpagalmā ar pārspīlētu centību Meža dienu vai kādu citu kampaņu ietvaros zem citu koku vainagiem nevietā sastādītas ciedrupriedes un citi koki. Daži no tiem jau tagad bēdīgā stāvoklī (tai skaitā Sibīrijas ciedrupriede – koks Nr28764, kuru plānots nocirst). Vairāki no vecajiem kokiem ir acīmredzami bīstami.

- 2.3. Apstādījumu josla uz dienvidiem no hospitāļa galvenā korpusa. Spriežot pēc esošajiem kokiem, visticamāk, 20.gs starpkaru periodā un padomju okupācijas laika stādījumi - pārlietu blīvi stādīta skujkoku grupa. Iespējams, ka nelielas ēkas (šķūnīša) pamatiem saaugušu pašsējas parasto kļavu grupa – divas no tām bojā ēkas jumtu (Koki Nr28717-Nr28721). Alpīno vēreņu dzīvžogu faktiski iznīcinājusi ošlapu kļavu pašsēja.
- 2.4. Apstādījumi uz austrumiem no hospitāļa galvenās ēkas centrālā korpusa. Raugoties kopējās ainavas kontekstā - baznīcas portika priekšā būtu jābūt un noteikti bija brīvs laukums, kas ļāva no attāluma uztvert un novērtēt ēkas greznāko (!) fasādi. To apliecina arī 20.gs sākuma fotomateriāls.

Šobrīd teritorija aizaugusi ar brikšņiem, daudz parastās kļavas un ošlapu kļavas (invazīva citzemju suga) pašsējas, kas faktiski liedz normāli apskatīt ēkas fasādi.

Ļoti iespējams, ka šo laukumu pa perimetru ir nobežojusi koku rinda (plānā koki Nr. 28937, 28939, 28940, 28941, 28943, 28944, 28946, 29056, 29057). Spriežot pēc ļoti amatieriskā līmenī veidotā celiņu tīkla un citām dīvainībām, visticamāk, lielākās pārvērtības teritoriju skārušas pēc II Pasaules kara, militārpersonām uzņemoties gan ainavu arhitekta, gan dārzu ierīkotāja funkcijas.

3. SIA “Labie Koki” veiktā darba “Koku novērtējums Upes iela 1a, Rīga” veiktās apstādījumu dendroloģisko izpētes izlases veida pārbaudē tika konstatēts:

3.1. Koku tehniskā uzmērīšana dabā veikta korekti, būtiskas kļūdas un atkāpes nav konstatētas, ieteiktie apsaimniekošanas pasākumi vairumā gadījumu samērīgi,

3.2. Vairākas kļūdas konstatētas kokaugu taksonomiskās piederības noteikšanā:

3.2.1. Koks Nr28730 - garzvīņu baltegle *Abies balsamea* var. *phanerolepis* (*A. x phanerolepis*) kļūdaini noteikta kā Eiropas baltegle *Abies alba*,

3.2.2. Engelmana egle *Picea engelmannii* (koks Nr28731) kļūdaini noteikta kā asā egle *Picea pungens*,

3.2.3. Iespējams, vairākas teritorijā stādītās Sibīrijas ciedrupriedes *Pinus sibirica*, Eiropas ciedrupriedes *Pinus cembra* un melnā priede *Pinus nigra* noteiktas kā Veimuta priedes *Pinus strobus*,

3.2.4. Spriežot pēc stumbra mizas, zaru struktūras un koka lapu paliekām zem sniega, par parasto gobu *Ulmus glabra* noteiktais un cirst paredzētais koks Nr29046, iespējams, tomēr ir stepes goba *Ulmus minor*. Aizdomas par identisku kļūdu ir vēl par vairākiem mazākiem kokiem.

3.2.5. Par parasto apsi *Populus tremula* noteiktais koks Nr29085, spriežot pēc stumbra un lapu paliekām stumbra apkārtnē, iespējams, ir pelēcīgā apse *Populus x canescens* vai baltā apse *Populus alba*.

3.2.6. Kā tika minēts iepriekš, kokaugu taksonomiskās atbilstības pārbaude tika veikta atsevišķos segmentos izlases kārtībā un nav uzskatāma par alternatīvu objekta kokaugu pilnu dendroloģisko izpēti. Tātad šeit konstatētie fakti neizslēdz vēl citu kokaugu identifikācijas kļūdu iespēju.

4. Izvērtējot SIA „Labie koki” dokumentu “Koku novērtējums Upes iela 1a, Rīga”, izlases veidā pārbaudot veiktās dendroloģiskās izpētes kvalitāti, vispārīgos vilcienos iepazīstoties ar pieejamo materiālu par objekta kultūrvēsturisko kontekstu, kā arī priekšlikumus par izcērtamajiem kokiem, rekomendēju:

4.1. Visā teritorijā veikt tīrīšanu no ošlapu kļavas *Acer negundo* un parastās kļavas *Acer platanoides* pašizsējas augiem (pie sienām, dzīvžogos ieaugušo, zem veco un vērtīgo koku vainagiem), lai nodrošinātu vēsturiskās ēkas un apstādījumu saglabāšanu,

4.2. Veikt bīstamo un vecuma vai savstarpējās konkurences iespaidā augtspēju faktiski zaudējušo koku novākšanu,

4.3. Atturēties no teritorijas austrumu daļā pa perimetru stādīto koku (plānā koki Nr. 28937, 28939, 28940, 28941, 28943, 28946, 29056, 29057) novākšanas, veicot rekomendētos vainaga stabilizācijas pasākumus. Izņēmums ir koks Nr.28944, kurš ir bīstams un var nolūzt nozāģētās staras vietā (piepes!) - nekavējoties novākt, jo koks kurā katrā brīdī var gāzties uz ielas un ielas pretējā pusē esošās mājas! Plānojot teritorijas attīstību, tajā iekļaut pa perimetru izvietotās koku rindas atjaunošanu,

4.4. Plānojot teritorijas attīstību uz austrumiem no hospitāļa galvenās ēkas, tajā iekļaut agrīnajam klasicismam raksturīgu regulāras formas priekšlaukumu ar centrējumu uz baznīcas fasādi, tajā izvietojot apstādījumus, kas nepārsniedz 1,5m augstumu, lai neaizsegtu fasādi skatienam. Tālāk no ēkas saglabājami gan veselīgākie esošie koki, gan nepieciešamības gadījumā ierīkojami jauni ainavu stila stādījumi.

4.5. Parādes pagalmā:

4.5.1. saglabāt esošo celiņu struktūru, atturēties no nesamērīgas ceļu paplašināšanas,

4.5.2. Veikt koku vainagu kopšanu saskaņā ar norādījumiem,

4.5.3. Komunikāciju ierīkošanu plānot zem celiņiem.

4.5.4. Joslā starp iekšpagalma perimetrālo ceļu un ēkas sienu, kur vēsturiski (domājams kopš 19.gs. un 20.gs. mijas) atradusies ritmiski stādīta augststumbra parasto ceriņu rinda, ieteicams to atjaunot, tai skaitā saglabājot (vainagu sakopt, kompaktizēt) pēdējo saglabājušos un nocirst plānoto ceriņu (koks Nr28775, stumbra apkārtmērs 1,3m augstumā 30cm). Joslā saglabājušās vēl vairāku ceriņu atvases – ja tās ir šķirnes (ziedēšanas laikā jāpārbauda) tās var ataudzēt uz viena stumbra. Gadījumā, ja tās ir potcelma atvases, atjaunot ar jauniem augststumbra stādiem, ieteicams vecajām šķirnēm. Iztīrīt ošlapu, parastās kļavas un gobu sējeņus.

5. Secinājumi:

5.1. Kļavu u.c. koku paaugas (tai skaitā invazīvās citzemju sugas - ošlapu kļavas *Acer negundo*) tīrīšana, pārblīvēto stādījumu retināšana un bīstamo koku novākšana ir objektīvi nepieciešama ēku un infrastruktūras, citu - veco vērtīgo koku augtspējas saglabāšanai, ainavas kopšanai un cilvēku drošībai.

5.2. Jautājumā par cirst plānoto koku (Nr. 28937, 28939, 28940, 28941, 28943, 28946, 29056, 29057) saglabāšanu ir jāatrod kompromiss, respektējot objekta kultūrvēsturisko kontekstu.

Šie koki tika stādīti, saskaņā ar sava laika normatīvajiem dokumentiem un žogs tika ierīkots saskaņā ar sava laika normatīvajiem dokumentiem. Tātad koku saglabāšana un žoga rekonstrukcija esošajā vietā un apjomā nodrošina sava veida *status quo* saglabāšanu, nepasliktinot esošo situāciju nevienā no žoga pusēm.

- 5.3. Apstādījumu struktūras plānošana un veidošana ir skatāma nesaraujamā saistībā ar ēkas kultūrvēsturisko 19.gs. kontekstu, nevis padomju laika pašdarbnieku iestrādnēm.
- 5.4. Ņemot vērā atklātās un iespējamās neatklātās kokaugu identifikācijas kļūdas, veģetācijas sezonas laikā sertificētam dendrologam veikt detalizētu objekta dendroloģisko izpēti.
- 5.5. Izlases veidā veiktā koku stumbru izmēru pārbaude ļauj apgalvot, ka interneta vietnē „www.pietiek.com” publicētajā informācijā par vairāk nekā 240 koku izciršanu, vismaz daļai koku stumbru apkārtmērs ir uzdots par stumbru diametru, tātad vismaz 3x pārspilējot patiesos izmērus, kā arī vienlaikus noklusējot lielākās koku daļas ciršanas objektīvos iemeslus. Pamatojoties uz iepriekšminēto, interneta vietnes „www.pietiek.com” publicētā informācija ir uzskatāma par sagrozītu, maldinošu un tendenciozu.

Andrejs Svilāns
Dendrologs
Latvijas Dendrologu biedrības eksperts (Sertifikāts Nr007)
VZI „Nacionālais botāniskais dārzs” direktors
Latvijas Dendrologu biedrības prezidents